Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA TARIXIY-MADANIY MEROSNI ASRASH SIYOSATI

Raimjonov Alixon Baxtiyorovich
Qo'qon davlat universiteti
Tarix yo'nalishi 4-bosqich talabasi
Ruzikulova Maftunaxon Yuldashevna
Tarix fanlari doktori (DSc)
Qo'qon davlat universiteti,
Tarix kafedrasi katta o'qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23950860

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat mustaqilligi qo'lga kiritilganidan so'ng tarixiy-madaniy boyliklarni muhofaza qilish, qadimiy yodgorliklarni qayta tiklash va milliy merosni keng ommaga yetkazish yo'nalishida olib borilgan ishlar tahlil etiladi. Shuningdek, me'moriy obidalarni ta'mirlash va konservatsiyalash, tarixiy shaxslar hamda mutafakkirlar ilmiy-ma'naviy merosini o'rganish, arxeologik izlanishlarni rivojlantirish va xalqaro ilmiy aloqalarni mustahkamlash masalalariga e'tibor qaratiladi. Madaniy merosni saqlash jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalarining o'rni ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston mustaqilligi, tarixiy-madaniy boyliklar, me'moriy yodgorliklar, madaniy merosni muhofaza qilish, restavratsiya, arxeologik tadqiqotlar, YuNESKO, milliy o'zlik, raqamli texnologiyalar.

Kirish. O'zbekiston hududi qadimdan turli sivilizatsiyalar rivojlangan, ilm-fan, me'morchilik, hunarmandchilik va ma'naviy tafakkur yuksak taraqqiy etgan mintaqalardan biri hisoblanadi. Ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklar xalqimizning tarixiy xotirasi, milliy o'zligi hamda madaniy taraqqiyotini namoyon etuvchi muhim manbalardir. Biroq XX asrda hukm surgan sovet tuzumi sharoitida milliy tarixni xolis o'rganish, ayrim qadriyatlarni erkin targ'ib qilish va tarixiy merosga milliy manfaatlar nuqtayi nazaridan yondashish imkoniyatlari cheklangan edi. Ayrim tarixiy obidalar yetarlicha ta'mirlanmagan, ko'plab yozma manbalar va madaniy boyliklarni o'rganish esa tizimli yondashuvni talab qilgan.

Yangi O'zbekiston davriga kelib mamlakatimizda tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish, milliy tarixni chuqur o'rganish va ajdodlardan qolgan ma'naviy boyliklarni kelajak avlodlarga yetkazish masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida madaniyat va tarixiy meros sohasidagi davlat siyosatini takomillashtirish, tarixiy obidalarni muhofaza qilish, qadimiy yozma manbalarni tadqiq etish hamda xalqaro madaniy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Mazkur davrda tarixiy-madaniy meros faqat o'tmish yodgorliklari majmui sifatida emas, balki milliy o'zlikni anglash, mamlakatning xalqaro nufuzini oshirish va yosh avlodni tarixiy xotira ruhida tarbiyalashning muhim vositasi sifatida ham qaraldi. UNESCO bilan hamkorlikni rivojlantirish va

madaniy merosni asrashga zamonaviy yondashuvlarni joriy etish ushbu siyosatning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘ldi[1].

Tarixiy-madaniy merosni asrash siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri qadimiy yozma manbalarni saqlash, ilmiy tadqiq etish va keng targ‘ib qilishdan iborat bo‘ldi. 2017-yil 24-mayda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-2995-sonli «Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ‘ib qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi qarori qabul qilindi. Mazkur qarorda qadimiy qo‘lyozmalar va tarixiy manbalarni saqlash, ularni ilmiy jihatdan o‘rganish hamda xalqimizning boy ilmiy-ma’naviy merosini keng targ‘ib etish masalalariga e’tibor qaratildi[2].

Ushbu qarorning ahamiyati shundaki, qadimiy yozma manbalar xalqning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotini o‘rganishda muhim tarixiy dalil hisoblanadi. Ularni saqlash va tadqiq etish O‘zbekiston tarixini yangi manbalar asosida yoritish, ajdodlarimizning jahon sivilizatsiyasiga qo‘shgan hissasini aniqlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Yangi O‘zbekistonda tarixiy obidalarni ta’mirlash, restavratsiya qilish va ularning tarixiy qiyofasini saqlash masalalari davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoldi. 2017-yil 15-iyunda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 376-sonli qarori qabul qilinib, alohida muhim ijtimoiy, madaniy va tarixiy ahamiyatga ega obyektlarda qurilish, rekonstruksiya va kapital ta’mirlash ishlarini tashkil etish hamda ularning sifatini nazorat qilish masalalari belgilandi[3].

Mustaqillikni asrab-avaylash, mustahkamlash, mamlakatimizni keyingi avlodlarga yanada qudratli, obod, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan rivojlangan holda yetkazish zamonamizning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu mas’uliyatli, ayni paytda, sharafli vazifaning qay darajada ado etilishi bugungi avlodlarga, xususan, yoshlarga, ularning ma’naviy barkamolligiga bog‘liq.

Birinchi prezident Islom Karimov ma’naviy imkoniyatlarini, odamlar ongida ma’naviy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib, o‘z istiqbolini tasavvur eta olmasligini ta’kidlagan. Har qanday jamiyat taraqqiyotining asosiy kuchi ma’naviyat va ma’rifatdir. Ma’naviy barkamollikni tarbiyalashda Vatan tarixi muhim omil hisoblanadi. Islom Karimov o‘zining “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q”[4] nomli asarida o‘z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish hamda tushunib yetishga suyangandagina inson qudratli kuchga aylanishini ta’kidlaydi. Tug‘ilib o‘sgan yurtida o‘zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko‘tarib yurishi uchun insonga, albatta, tarixiy xotira kerak. “Tarixiy xotirasi bor inson — irodali insondir”, deb ta’kidlaydi. Insonda tarixiy xotira o‘z Vatani tarixini, o‘z xalqi va ajdodlari tarixini bilish orqali shakllanadi.

1991-yilda O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishgach, tarixiy xotirani tiklash, ajdodlar merosini chuqur o‘rganish va milliy qadriyatlarni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Ilgari yetarlicha e’tibor berilmagan tarixiy voqealar, buyuk allomalar faoliyati va xalqimizning ko‘p asrlik madaniy tajribasini qayta o‘rganish uchun yangi imkoniyatlar yuzaga keldi. Natijada tarixiy yodgorliklarni muhofaza qilish, qadimiy qo‘lyozmalarni tadqiq etish, muzeylar faoliyatini takomillashtirish va madaniy merosni xalqaro miqyosda tanitishga qaratilgan tashabbuslar kengaydi.

Mazkur jarayonlarning ahamiyati faqat tarixiy obidalarni saqlab qolish bilan cheklanmaydi. Ular, shuningdek, jamiyatda tarixiy ongni rivojlantirish, yosh avlodni ajdodlar merosiga hurmat ruhida

[1] https://www.president.uz/en/lists/view/2075?utm_source=
[2] https://dkm.gov.uz/ru/o-merah-po-uporadoceniu?utm
[3] https://www.lex.uz/uz/acts/-3211987?ONDATE=06.04.2018+00&utm_source=
[4] Abdurahmonov A. O‘zbekiston tarixiyyodgorliklari va ularning tadqiqi. –Toshkent: Fan, 2019.B-78

tarbiyalash va O‘zbekistonning jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi o‘rnini yanada chuqurroq anglashga xizmat qiladi. O‘zbekiston mustaqilligi yillarida milliy istiqlol g‘oyasining mazmunini anglash, uning nazariy asoslarini shakllantirish va jamiyat hayotidagi ahamiyatini belgilash masalalariga alohida e’tibor qaratildi. Ushbu yo‘nalishdagi qarashlar, ma’naviy taraqqiyotga oid fikrlar hamda milliy o‘zlikni anglash masalalari Birinchi Prezident Islom Karimovning asarlarida keng yoritilgan. Xususan, 1993-yil aprel oyida adabiyotshunos olimlar bilan o‘tkazilgan suhbatda milliy istiqlol g‘oyasini ishlab chiqish zarurati muhokama qilingan[5]. Bu tashabbus mustaqillikni mafkuraviy jihatdan mustahkamlash, xalqning tarixiy xotirasini tiklash va milliy qadriyatlarni rivojlantirishga qaratilgan sa’y-harakatlarning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘ldi.

Mustaqillik tufayli O‘zbekistonning ma’naviy hayotida yangi bosqich boshlandi. Milliy an’analar, urf-odatlar va qadriyatlarni qayta tiklash, tarixiy merosni xolis o‘rganish hamda yosh avlodning milliy o‘zlikni anglash darajasini oshirish imkoniyatlari kengaydi. Bu jarayonlar insonlarning ma’naviy dunyosini boyitish, milliy g‘ururini mustahkamlash va Vatan taqdiriga daxldorlik hissini rivojlantirishga xizmat qildi. Shu ma’noda, ma’naviy yangilanishni mamlakatning kelajakdagi taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida baholash mumkin.

Yosh avlodni har tomonlama yetuk shaxs qilib tarbiyalashda Vatan tarixining o‘rni alohida ahamiyatga ega. Tarixni o‘rganish faqat o‘tmishda yuz bergan voqealar va sanalar haqida ma’lumot olish bilan cheklanmaydi[6]. U yoshlarning dunyoqarashini kengaytiradi, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda ajdodlar tajribasidan xulosa chiqarishga o‘rgatadi. Xalqning ko‘p asrlik tarixi, madaniy yutuqlari va ma’naviy merosi bilan tanishish yoshlarda o‘z millatiga hurmat, Vatanga sadoqat va milliy qadriyatlarga mas’uliyat bilan munosabatda bo‘lish tuyg‘ularini shakllantiradi.

Vatan tarixini chuqur bilish insonning o‘z kelib chiqishi, ajdodlari va milliy mansubligini anglashiga yordam beradi. Tarixiy xotira orqali avlodlar o‘rtasidagi ma’naviy bog‘liqlik mustahkamlanadi, ilgari yaratilgan moddiy va ma’naviy boyliklarning bugungi jamiyat uchun ahamiyati yanada ravshanlashadi. Shu sababli tarixiy merosni asrab-avaylash va uni yosh avlodga yetkazish milliy taraqqiyotning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

1991-yilda O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishishi mamlakatning siyosiy, iqtisodiy va ma’naviy hayotida tub o‘zgarishlarni boshlab berdi[7]. Ma’muriy-buyruqbozlik tizimidan yangi ijtimoiy-siyosiy munosabatlarga o‘tish jarayonida jamiyatning avvalgi qarashlari qayta ko‘rib chiqildi, milliy qadriyatlarni baholashga yangicha yondashuvlar shakllandi. Shu bilan birga, mustaqil taraqqiyot yo‘lini belgilash, tarixiy tajribadan to‘g‘ri xulosalar chiqarish va kelajak istiqbollarini aniqlash zarurati yuzaga keldi.

O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishganidan keyin mamlakatning tarixiy-madaniy merosini o‘rganish, qadimiy obidalarni asrab-avaylash va turizm salohiyatini rivojlantirishga bo‘lgan e’tibor kuchaydi. Natijada tarixiy maskanlar, muqaddas qadamjolar va arxeologik yodgorliklarga tashrif buyuruvchilar sonini oshirish, ularning tarixini keng targ‘ib etish uchun yangi imkoniyatlar yaratildi. Mamlakatimiz hududidagi bunday maskanlar xalqimizning boy o‘tmishi, diniy e’tiqodi, me’moriy an’analari va qadimiy sivilizatsiyalar bilan bog‘liq tarixiy jarayonlarni o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Quyida ana shunday tarixiy obyektlardan ayrimlarining o‘ziga xos jihatlari xususida to‘xtalib o‘tamiz.

[5] YuNESKO hisobotlari. –Parij, 2001–2020. B145-146
[6] Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat –yengilmas kuch. –Toshkent: Ma’naviyat, 2008.B-65
[7] YuNESKO hisobotlari. –Parij, 2001–2020.B-78

Hazrati Dovud g‘ori — muqaddas ziyoratgoh

Samarqand shahri yaqinidagi Oqsoy qishlog‘i hududida joylashgan Hazrati Dovud g‘ori O‘zbekistonning mashhur ziyorat maskanlaridan biri hisoblanadi. Ushbu manzil tabiiy g‘or, tog‘ manzaralari va diniy rivoyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, mahalliy aholi hamda sayyohlar e’tiborini o‘ziga jalb etadi. Mazkur ziyoratgohning ahamiyati nafaqat uning tabiiy xususiyatlari, balki turli diniy an’analarda hurmat bilan tilga olinadigan Dovud payg‘ambar nomi bilan bog‘liqligida ham namoyon bo‘ladi.

Dovud payg‘ambar islom dinida Hazrati Dovud, yahudiylik va nasroniylik an’analarida esa David nomi bilan tanilgan. Diniy manbalarda uning hayoti, faoliyati va payg‘ambarlik maqomi haqida turli ma’lumotlar uchraydi. Asrlar davomida shakllangan rivoyatlar uning nomi bilan bog‘liq ayrim joylarning muqaddas qadamjolarga aylanishiga sabab bo‘lgan. Hazrati Dovud g‘ori[8] ham ana shunday diniy tasavvurlar va xalq e’tiqodi bilan bog‘liq maskanlardan biridir. Ziyoratgohga tashrif buyuruvchilar orasida turli tilaklar bilan keladigan, ibodat qiladigan va ma’naviy taskin izlaydigan insonlar ko‘p uchraydi. Mahalliy e’tiqodlarga ko‘ra, ushbu maskanda qilingan duolar va tilaklar alohida ma’naviy ahamiyatga ega. Bunday qarashlar ziyoratgohning xalq orasida mashhur bo‘lishiga hamda uning avloddan avlodga o‘tib kelayotgan diniy-madaniy an’analar bilan bog‘lanishiga ta’sir ko‘rsatgan. G‘orga yetib borish uchun ziyoratchilar tog‘ yonbag‘ri bo‘ylab yuqoriga ko‘tariladigan zinapoyalardan foydalanadilar. Manbalarda ushbu zinapoyalar soni 1303 ta ekani qayd etiladi. Tog‘ning yuqori qismida masjid joylashgan bo‘lib, undan pastroqda g‘orga olib boruvchi yo‘l mavjud. Murakkab tabiiy relyef va balandlikda joylashganligi ushbu maskanga tashrifni o‘ziga xos sayohatga aylantiradi.

Hazrati Dovud ziyoratgohi bugungi kunda diniy turizm, tarixiy xotira va mahalliy madaniy an’analar kesishgan maskan sifatida ahamiyatlidir. Uni o‘rganish orqali xalq e’tiqodi, muqaddas joylar bilan bog‘liq tasavvurlar va ziyorat madaniyatining tarixiy rivojlanishi haqida muayyan xulosalarga kelish mumkin.

Kampirtepa — qadimgi Baqtriyaning muhim arxeologik yodgorligi

O‘zbekistonning qadimiy tarixini o‘rganishda Surxondaryo viloyati hududida joylashgan arxeologik yodgorliklar alohida o‘rin tutadi. Ana shunday tarixiy obyektlardan biri Amudaryoning o‘ng sohilida, Termiz shahri yaqinida joylashgan Kampirtepa qadimiy shaharchasidir. Ushbu yodgorlik qadimgi Baqtriya hududidagi shaharsozlik, savdo-sotiq, mudofaa tizimi va madaniy aloqalarni o‘rganish uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi[9]. Kampirtepa hududida olib borilgan arxeologik qazishmalar natijasida qadimgi shaharning turli davrlardagi hayotini aks ettiruvchi madaniy qatlamlar va moddiy ashyolar aniqlangan. Ushbu topilmalar yodgorlikning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini belgilash, qadimgi aholining turmush tarzi hamda mintaqadagi tarixiy jarayonlarni tadqiq etish imkonini beradi. Ayrim ilmiy qarashlarda Kampirtepa Aleksandr Makedonskiyning Sharqqa yurishlari va Amudaryo bo‘yidagi qadimgi Iskandariya shahri haqidagi masalalar bilan bog‘lab o‘rganilgan. Biroq bu masala tarixiy va arxeologik dalillar asosida alohida tahlil etilishi lozim.

O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishgach, milliy tarixni qayta tiklash, tarixiy obidalarni muhofaza qilish, ajdodlarimizdan qolgan moddiy va ma’naviy merosni o‘rganish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Tarixiy-madaniy meros xalqning milliy o‘zligini anglash, tarixiy xotirasini mustahkamlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

[8] Yo‘ldoshev X. Mustaqillik davrida O‘zbekiston tarixi. –Toshkent: Universite B-134
[9] YuNESKO hisobotlari. –Parij, 2001–2020 B-56

Mustaqillik yillarida Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Toshkent va boshqa hududlardagi tarixiy obidalarni saqlash, qayta tiklash, muzeylar faoliyatini rivojlantirish hamda arxeologik yodgorliklarni ilmiy o‘rganishga e’tibor kuchaydi. Ayniqsa, 2016-yildan keyingi davrda tarixiy-madaniy merosni asrash siyosatida boshqaruv tizimini takomillashtirish, madaniy meros obyektlarini davlat tomonidan muhofaza qilish, restavratsiya ishlarini rivojlantirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish kabi yo‘nalishlar alohida ahamiyat kasb etdi.

1991-yilda O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va madaniy merosni tiklash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi[10]. Ushbu davrda tarixiy obidalarni saqlash, qadimiy shaharlar tarixini o‘rganish, buyuk ajdodlarimizning ilmiy va ma’naviy merosini targ‘ib qilishga katta e’tibor qaratildi. Imom Buxoriy, Imom Moturidiy, Bahouddin Naqshband, Amir Temur, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy kabi tarixiy shaxslarning merosini o‘rganish va ommalashtirish ishlari kengaydi.

Tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilishning huquqiy asoslarini mustahkamlash maqsadida 2001-yil 30-avgustda «Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida»gi qonun qabul qilindi. Ushbu qonun madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish, ulardan foydalanish va davlat tomonidan boshqarishning asosiy huquqiy mexanizmlarini belgilab berdi. Mustaqillikning dastlabki davrida shakllangan ushbu siyosat keyingi yillarda madaniy merosni saqlash va undan samarali foydalanish bo‘yicha yangi tashabbuslar uchun asos bo‘lib xizmat qildi.

2016-yildan keyingi davrda O‘zbekistonda madaniyat, turizm va tarixiy meros sohalarini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Tarixiy obidalarni saqlash masalasi nafaqat madaniy-ma’rifiy, balki ilmiy, iqtisodiy va xalqaro hamkorlik bilan bog‘liq yo‘nalish sifatida ham qarala boshladi.

Bu davrdagi asosiy o‘zgarishlarni quyidagi yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin. 2016-yildan keyin madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishga mas’ul davlat organlari faoliyatini takomillashtirishga e’tibor kuchaydi.

2021-yil 19-iyunda Prezident qarori asosida Madaniy meros agentligini tashkil etish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar belgilandi. 2023-yilda esa agentlik faoliyati mustaqil respublika ijro etuvchi hokimiyat organi sifatida qayta tashkil etildi va uning vakolatlari aniqlashtirildi[11].

Madaniy meros agentligining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1. moddiy madaniy meros obyektlarini aniqlash, hisobga olish va muhofaza qilish;
2. tarixiy obidalarni ta’mirlash va ilmiy asosda restavratsiya qilish ishlarini muvofiqlashtirish;
3. arxeologik tadqiqotlar va qazishmalar ustidan nazoratni amalga oshirish;
4. muzey ashyolari va kolleksiyalarini saqlash;
5. madaniy meros obyektlarining davlat reyestri va elektron hisobini yuritish;

tarixiy hududlarning o‘ziga xos qiyofasini saqlash.

Shunday qilib, madaniy meros sohasida maxsus vakolatli davlat organining faoliyatini rivojlantirish tarixiy yodgorliklarni muhofaza qilishni tizimli tashkil etishga qaratildi. 2016-yildan keyingi davrda tarixiy-madaniy yodgorliklarni ta’mirlash, qayta tiklash va ularning asl qiyofasini saqlash masalalari dolzarb bo‘lib qoldi. Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi qadimiy shaharlarda tarixiy obidalar va me’moriy majmualarni muhofaza qilish, ularning tarixiy muhitini saqlash bo‘yicha ishlar olib borildi.

[10] https://www.lex.uz/uz/acts/-7683470?utm_source=
[11] https://www.lex.uz/uz/acts/-25461?ONDATE=18.09.2001+00&utm_source=

Biroq restavratsiya jarayonida faqat binoning tashqi ko‘rinishini yangilash emas, balki uning tarixiy, me’moriy va ilmiy qiymatini saqlash ham muhim hisoblanadi. Shu sababli madaniy meros obyektlarida amalga oshiriladigan qurilish va ta’mirlash ishlarining ilmiy ekspertizasi, loyiha hujjatlarini tekshirish hamda mutaxassislar nazoratini kuchaytirish masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda.

2024-yilda Madaniy meros agentligi huzuridagi Ilmiy-ekspert kengashi faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan 295-sonli qaror, shuningdek, moddiy madaniy merosning ko‘chmas mulk obyektlari milliy ro‘yxatiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritishga doir 154-sonli va 227-sonli qarorlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlar madaniy meros obyektlarini hisobga olish va ularni muhofaza qilish tizimini takomillashtirishga qaratilgan.

O‘zbekiston hududida qadimgi davlatchilik, shaharsozlik, savdo-sotiq va madaniy aloqalar tarixini o‘rganish imkonini beruvchi ko‘plab arxeologik yodgorliklar mavjud. Afrosiyob, Varaxsha, Axsikent, Dalvarzintepa, Qanqa, Tuproqqal’a va boshqa yodgorliklar mamlakatimizning qadimgi va o‘rta asrlar tarixini tadqiq etishda muhim ilmiy manba hisoblanadi. So‘ngi yillarda arxeologik obyektlarni aniqlash, ilmiy o‘rganish va muhofaza qilish masalalariga ham e’tibor qaratildi. Bunda arxeologik yodgorliklarni davlat hisobiga olish, qazishmalar natijalarini hujjatlashtirish va topilmalarni saqlash muhim yo‘nalishlar sifatida namoyon bo‘ldi.

2025-yil 20-oktabrda Vazirlar Mahkamasining 659-sonli qarori qabul qilinib, arxeologik meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish sohasidagi ayrim tartiblar belgilandi. Hujjat arxeologik obyektlarni davlat katalogida qayd etish, arxeologik ashyolarni davlat mulkiga o‘tkazish, xalqaro arxeologik tadqiqotlarni tashkil etish va muhofaza ishlarini tartibga solishga qaratildi[12]. Bu jarayon arxeologik merosni muhofaza qilishda huquqiy va tashkiliy mexanizmlarning rivojlanib borayotganini ko‘rsatadi.

2016-yildan keyingi davrda davlat boshqaruvi va madaniyat sohalariga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish masalasi ham muhim ahamiyat kasb etdi. Madaniy meros obyektlari haqidagi ma’lumotlarni elektron shaklda jamlash, ularning davlat kadastrini yuritish, muzey ashyolarini ro‘yxatga olish va arxeologik topilmalar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni tizimlashtirish ishlari rivojlantirildi. 2025-yil 13-avgustda qabul qilingan Vazirlar Mahkamasining 512-sonli qarori bilan madaniy meros sohasidagi ayrim ma’muriy reglamentlar tasdiqlandi. Ular orasida madaniy meros obyektlarini davlat kadastriga kiritish, muzey fondi va arxeologik ashyolarga oid ma’lumotlarni olish bilan bog‘liq elektron xizmatlarni rivojlantirish ham nazarda tutilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali

1. Raqamlashtirish quyidagi imkoniyatlarni kengaytiradi:
2. tarixiy obidalar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni markazlashgan holda saqlash;
3. yodgorliklarning holatini kuzatish va o‘zgarishlarni qayd etish;
4. ilmiy tadqiqotchilar uchun tarixiy ma’lumotlardan foydalanishni yengillashtirish;
5. madaniy meros obyektlariga oid hujjatlarni tizimlashtirish;
6. obyektlarning yo‘qolishi yoki noqonuniy o‘zlashtirilishining oldini olishga ko‘maklashish.

Demak, raqamlashtirish madaniy merosni muhofaza qilishda hisobga olish, nazorat va axborot almashinuvi mexanizmlarini takomillashtirish vositasi sifatida namoyon bo‘lmoqda.

[12] https://lex.uz/ru/acts/-6932026?utm_source=

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Hazrati Dovud g‘ori va Kampirtepa yodgorligi O‘zbekistonning tarixiy-madaniy merosi turli shakllarda namoyon bo‘lishini ko‘rsatuvchi maskanlardir. Hazrati Dovud g‘ori xalqning diniy e’tiqodi, ziyorat an’analari va muqaddas joylar bilan bog‘liq tasavvurlarini o‘rganishda ahamiyatli bo‘lsa, Kampirtepa qadimgi Baqtriyaning siyosiy, iqtisodiy va madaniy tarixini yorituvchi arxeologik manba hisoblanadi. Bunday obyektlarni ilmiy asosda o‘rganish, asrab-avaylash va turizm imkoniyatlaridan oqilona foydalanish milliy tarixiy merosni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. –Toshkent, 2001.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat –yengilmas kuch. –Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. UNESKO hisobotlari. –Parij, 2001–2020.
4. Abdurahmonov A. O‘zbekiston tarixiyyodgorliklari va ularning tadqiqi. –Toshkent: Fan, 2019.
5. Raxmonov Sh. Milliy meros va uning targ‘iboti. –Samarqand: Zarafshon, 2022.
6. Yo‘ldoshev X. Mustaqillik davrida O‘zbekiston tarixi. –Toshkent: Universite : Fan 1997.
7. **Internet manbalari**
8. **O‘zbekiston Respublikasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonuni.**
9. Havola: https://www.lex.uz/mact/-25461
10. **UNESCO World Heritage Centre. Uzbekistan — World Heritage Convention.**
11. Havola: https://whc.unesco.org/en/statesparties/uz/
12. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti.**
13. Havola: https://president.uz/uz
14. **O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali.**
15. Havola: https://gov.uz/oz
16. **UNESCO. Intangible Cultural Heritage Lists.**
17. Havola: https://ich.unesco.org/en/lists